

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2023.3.26>

Максимовська С. С.,
аспірант кафедри кримінального процесу та криміналістики
факультету № 1
Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ

СТРОКИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

Анотація. У статті встановлено, що досудове розслідування кримінальних проступків повинно бути проведено в строки, встановлені ст. 219 КПК України, із врахуванням особливостей визначених Главою 25 КПК України.

Досліджено, що ч. 2 ст. 219 КПК України передбачає загальні строки досудового розслідування злочинів, однак такі строки для кримінальних проступків не встановлені.

Водночас, зауважено на існуванні рішень Верховного Суду, у яких суд прийшов до висновку, що кримінальні проступки є менш суспільно небезпечними діяннями порівняно із нетяжкими злочинами, а відтак строк їх досудового розслідування не може перевищувати строку, встановленого для розслідування нетяжких злочинів.

З урахуванням такої загальної засади кримінального провадження як розумність строків, класифікації кримінальних правопорушень, наведеної у ст. 12 КК України, складності їх розслідування, у статті проаналізовано можливість встановлення для кримінальних проступків, як і для нетяжких злочинів, строку досудового розслідування у дванадцять місяців.

Автором зосереджено особливу увагу на порядку продовження строків досудового розслідування кримінальних проступків. Зокрема, проаналізовано необхідність передбачення у КПК України можливості продовження строку досудового розслідування кримінального проступку, до моменту повідомлення особі про підозру, у разі якщо таке не може бути закінчити у дванадцятимісячний строк.

Зауважено про необхідність внесення змін до ч. 1 ст. 298-5 КПК України, узгодивши її із положеннями п. 1 ч. 4 ст. 219 КПК України. Зокрема, уточнено строки, підстави та порядок продовження строків дізнання.

Висловлено власне бачення щодо можливості продовження строків дізнання до двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку, у випадку неможливості його закінчення внаслідок особливої складності провадження.

Ключові слова: кримінальний процес, дізнання, кримінальне провадження, кримінальний проступок, затримання, запобіжні заходи, підозрюваний.

Maksymovska S. S. Terms of pre-trial investigation of criminal offenses

Abstract. The article establishes that a pre-trial investigation of criminal misdemeanors should be conducted within the time limits established by Article 219 of the CPC of Ukraine, with due regard for the specifics provided for in Chapter 25 of the CPC of Ukraine.

The author has studied that Part 2 of Article 219 of the CPC of Ukraine that provided the general terms of pre-trial investigation of crimes, but such terms are not provided for criminal misdemeanors.

At the same time, the author notes that there are decisions of the Supreme Court in which the court concluded that criminal misdemeanors are less socially dangerous acts compared to non-serious crimes, and therefore the term of their pre-trial investigation may not exceed the term established for the investigation of non-serious crimes.

Given such a general principle of criminal proceedings as the reasonableness of terms, the classification of criminal offenses provided for in Article 12 of the Criminal Code of Ukraine, and the complexity of their investigation, the article analyzes the possibility of establishing a twelve-month pre-trial investigation period for criminal misdemeanors, as well as for non-serious crimes.

The author focuses on the procedure for extending the pre-trial investigation of criminal misdemeanors. In particular, the author analyzes the need to provide for the possibility of extending the term of pre-trial investigation of a criminal offense in the CPC of Ukraine, until the person is notified of suspicion, if it cannot be completed within twelve months.

It is noted that it is necessary to amend part 1 of Article 298-5 of the CPC of Ukraine, harmonizing it with the provisions of paragraph 1 of part 4 of Article 219 of the CPC of Ukraine. In particular, the terms, grounds and procedure for extending the inquiry period were clarified.

The author expressed his own view on the possibility of extending the inquiry period up to two months from the date of notification of a person of suspicion of committing a criminal offense.

Key words: *criminal proceeding, inquiry, criminal proceeding, criminal offence, detention, preventive measures, suspect.*

Постановка проблеми. Чинним Кримінальним процесуальним кодексом України не визначено строк дізнання для кримінальних проступків з моменту внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Така правова невизначеність нерідко призводить до істотних порушень вимог кримінального процесуального закону, зокрема при прийнятті судами необґрунтованих рішень про наявність підстав для закриття кримінальних проваджень на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України, у зв'язку з закінченням строків досудового розслідування, або ж до порушення процесуальних строків під час досудового розслідування кримінальних проступків дізнавачами та прокурорами. В свою чергу, необґрунтоване закриття кримінального провадження не виправдовує легітимних очікувань особи, яка зазнала шкоди та не узгоджується із завданнями кримінального судочинства.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанням обчислення строків досудового розслідування присвячено праці Л. Василюєва, І. Гловюк, С. Заїки, Є. Коваленко, В. Козія, В. Маляренка, О. Толочка, В. Єднака та, з огляду на значущість проблематики, багатьох інших науковців. Водночас, вказані дослідження стосувались у своїй більшості питань строків досудового розслідування злочинів. При цьому, враховуючи особливості досудового розслідування кримінальних проступків, на даний час, строкам їх розслідування приділено недостатню увагу у науковому середовищі.

Метою статті є дослідження правового регулювання, визначення наявності недоліків та вирішення проблемних питань, пов'язаних із строками досудового розслідування кримінальних проступків.

Виклад основного матеріалу. Положеннями ч. 1 ст. 219 КПК України визначено, що строк досудового розслідування обчислюється з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань або вине-

сення постанови про початок досудового розслідування у порядку, встановленому статтею 615 цього Кодексу, до дня звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, клопотанням про закриття кримінального провадження або до дня ухвалення рішення про закриття кримінального провадження [1].

При цьому, ч. 2 ст. 298 глави 25 КПК України встановлює, що досудове розслідування кримінальних проступків здійснюється згідно із загальними правилами досудового розслідування, передбаченими цим Кодексом, із урахуванням положень цієї глави.

Відтак, можемо стверджувати, що строки досудового розслідування кримінальних проступків, як і злочинів, розпочинаються та завершуються у порядку встановленому ч. 1 ст. 219 КПК України.

При цьому, ч. 2 ст. 219 КПК України передбачено загальні строки досудового розслідування для нетяжких, тяжких та особливо тяжких злочинів з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань або винесення постанови про початок досудового розслідування у порядку, встановленому статтею 615 цього Кодексу, до дня повідомлення особі про підозру.

Зокрема, строк досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо нетяжкого злочину становить дванадцять місяців, а у кримінальному провадженні щодо тяжкого або особливо тяжкого злочину – вісімнадцять місяців.

Водночас, такі загальні строки досудового розслідування для кримінальних проступків ч. 2 ст. 219 КПК України не передбачено.

Вважаємо, що у такому випадку, перш за все необхідно звернутись до такої загальної засади кримінального провадження, як розумність строків, оскільки під час досудового розслідування кожна процесуальна дія

або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті в розумні строки.

Так, відповідно до п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року кожна людина при визначенні її громадянських прав і обов'язків або при висуненні проти неї будь-якого обвинувачення має право на справедливий та відкритий розгляд впродовж розумного строку [2].

Аналіз рішень ухвалених Європейським судом з прав людини (надалі – Суд) показує, що Судом напрацьовано ряд критеріїв, які свідчать про розумність строків кримінального провадження. Вказані критерії знайшли своє відображення у чинному КПК України.

Водночас, Європейський суд з прав людини вважає, що розумність строків для кожного кримінального провадження є індивідуальною, однак не передбачає вихід за конкретні часові межі.

Суд у своїх рішеннях, зокрема у справі «Ноймайстер проти Австрії» від 27.06.1968 [3], приходять до висновку, що у кримінальних справах розумний строк може починати відлік з дати початку досудового слідства.

При цьому, звернувшись до багатьох інших рішень, ухвалених Європейським судом з прав людини, наприклад «Хозе проти Нідерландів» від 22.05.1998 [4], ми побачимо що Суд для визначення дотримання розумних строків під час досудового розслідування в першу чергу оцінює складність кримінального провадження.

Так, відповідно до ст. 12 КК України кримінальні правопорушення поділяються на кримінальні проступки і злочини. В свою чергу, злочини поділяються на нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі [5].

З огляду на таку класифікацію, та виходячи з визначень наведених у вищевказаній статті КК України, кримінальні проступки є менш суспільно небезпечними діями порівняно із нетяжкими злочинами.

Враховуючи наведене, вважаємо, що загальний строк досудового розслідування кримінальних проступків не може бути більшим, аніж для нетяжких злочинів.

Такої ж позиції дотримується Верховний Суд у своїй практиці, що висвітлена до прикладу у постанові від 06.06.2023 у справі

№ 461/9707/21 [6], ухвалі Верховного суду від 04.05.2022 у справі № 204/1781/21 [7].

Відсутність у ч. 2 ст. 219 КПК України загальних строків досудового розслідування кримінальних проступків порушує права та законні інтереси особи, стосовно якої здійснюється дізнання без повідомлення про підозру.

З огляду на таку законодавчу прогалину щодо строку досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо кримінального проступку до дня повідомлення особі про підозру, вказане неодноразово слугувало підставою для невірної трактування кримінального процесуального закону сторонами кримінального провадження та судом.

Відтак, вважаємо за необхідне п. 1 ч. 2 ст. 219 КПК України викласти у наступній редакції:

«Строк досудового розслідування з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань або винесення постанови про початок досудового розслідування у порядку, встановленому статтею 615 цього Кодексу, до дня повідомлення особі про підозру становить:

1) дванадцять місяців – у кримінальному провадженні щодо кримінального проступку або нетяжкого злочину».

Зважаючи на те, що до кримінальних проступків законодавцем віднесено безліч кримінальних правопорушень, досудове розслідування яких часто потребує проведення значної кількості слідчих (розшукових) дій, вважаємо що встановлення аналогічного строку досудового розслідування, як і для нетяжких злочинів, є розумним та обґрунтованим.

Окрім цього, варто звернути увагу на позицію Верховного Суду, висловлену в ухвалі від 28.12.2021 у справі № 489/3647/21. Зокрема, Верховний Суд відмовляючи у відкритті касаційного провадження за касаційною скаргою прокурора на ухвалу суду про закриття кримінального провадження щодо кримінального проступку дослідив порядок застосування ст. 12 КК України та ст. 219 КПК України до праводносин, що виникли до внесення відповідних змін Законом України № 2617-VIII від 22.11.2018 [8].

Зокрема, Верховним Судом встановлено, що на момент внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань кримінальні правопорушення, відповідно до положень ст. 12 КК України, належали до злочинів невеликої тяжкості строк досудового розслідування яких, згідно з ст. 219 КПК України, становив дванадцять місяців. Водночас, після внесення змін до ст. 12 КК України, вказані в обвинувальному акті діяння були віднесені до кримінальних проступків.

Як вірно зазначено у вищевказаній ухвалі, враховуючи положення ст. 58 Конституції України, внесення змін до ст. 12 КК України, при її застосуванні із ст. 219 КПК України, не покращує становище обвинувачених, адже строк проведення дізнання по проступкам не визначено КПК України. Тому застосовуючи закон до правовідносин, які виникли до набрання ним чинності, необхідно виходити з того, чи пом'якшує або скасовує відповідальність особи норма, яка застосовується [9].

Підсумовуючи наведене, а також практику Верховного Суду та Європейського суду з прав людини, варто зазначити, що застосовуючи ст. 219 КПК України в системному зв'язку з ст. 12 КК України, органи досудового розслідування повинні виходити з того, що у випадку реєстрації кримінального провадження до внесення змін Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень», строки досудового розслідування з моменту реєстрації в ЄРДР до моменту оголошення про підозру складають дванадцять місяців і у випадку необхідності повинні бути продовжені у встановленому порядку.

Варто також зауважити, що обмеження строків досудового розслідування закладено законодавцем у чинному кримінальному процесуальному законі, оскільки відсутність підозри на досудовому розслідуванні ще сильніше зачіпає права особи, яка потім таки отримає таку підозру. Відтак, такі строки не можуть бути необмеженими, або продовженими неодноразово безпідставно.

Отже вважаємо, що варто також звернути особливу увагу на порядок продовження строків досудового розслідування кримінальних проступків.

Зокрема, ст. 294 КПК України передбачає можливість неодноразового продовження слідчим суддею за клопотанням прокурора або слідчого, погодженого з прокурором, строку досудового розслідування злочину до моменту повідомлення особі про підозру.

При цьому, такої можливості продовження строку досудового розслідування кримінального проступку законодавцем не передбачено.

Водночас, на практиці, з урахуванням складності розслідування деяких кримінальних проступків, необхідності проведення великої кількості слідчих (розшукових) дій, для прийняття законного та обґрунтованого остаточного рішення у кримінальному провадженні, строку досудового розслідування у дванадцять місяців може бути недостатньо.

Відтак, вбачаємо за необхідне передбачити можливість продовження строку досудового розслідування кримінального проступку, до моменту повідомлення особі про підозру, у разі неможливості закінчити таке у дванадцятимісячний строк.

Звичайно, дискусійним буде питання відносно того, ким саме такий строк зможе бути продовжений. Так, якщо звернутись до положень ч. 2 ст. 294 КПК України, бачимо, що строк досудового розслідування з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку, може бути продовжений самостійно прокурором.

Отже, перший можливий варіант продовження строків досудового розслідування кримінальних проступків до моменту повідомлення особі про підозру – самостійно прокурором. При цьому, для унеможливлення зловживань з боку сторони обвинувачення, у такому випадку, доцільно передбачити необхідність чіткої мотивації причин внаслідок яких неможливо закінчити розслідування у встановлені КПК України строки.

Другий варіант, який варто розглянути – це продовження строків досудового розслідування кримінальних проступків, до моменту повідомлення особі про підозру, слідчим суддею за клопотанням прокурора або дізнавача, погодженого з прокурором. Водночас, у такому випадку варто згадати, що запровадження досудового розслідування кримінальних правопорушень у формі дізнання

прийнято з метою спрощення процедури їх розслідування, зменшення навантаження на органи досудового слідства. Звичайно, продовження строків слідчим суддею сприятиме необхідності належного обґрунтування такої потреби, однак збільшить навантаження на дізнавачів та прокурорів.

Окрім цього, детальному дослідженню підлягатиме питання відносно кількості разів, на які зможе бути продовжений строк досудового розслідування кримінальних проступків до моменту повідомлення особі про підозру, зокрема неодноразово чи певну чітко встановлену кількість разів.

Так, досудове розслідування злочинів до моменту повідомлення особі про підозру може бути продовжено неодноразово на строк, встановлений п. п. 2, 3 ч. 4 ст. 219 КПК України (6 та 12 місяців).

Вважаємо, що доцільно передбачити можливість продовження строків дізнання до моменту повідомлення особі про підозру неодноразово на строк, встановлений п. п. 1, 2 ч. 4 ст. 219 КПК України (1 та 6 місяців).

Досліджуючи особливості продовження строку дізнання, варто зауважити, що відповідно до ч. 3 ст. 219 КПК України з дня повідомлення особі про підозру досудове розслідування повинно бути закінчене:

1) протягом сімдесяти двох годин – у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або затримання особи в порядку, передбаченому частиною четвертою статті 298-2 цього Кодексу;

2) протягом двадцяти діб – у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку у випадках, якщо підозрюваний не визнає вину або необхідності проведення додаткових слідчих (розшукових) дій, або вчинення кримінального проступку неповнолітнім;

3) протягом одного місяця – у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку, якщо особою заявлено клопотання про проведення експертизи у випадку, передбаченому частиною другою статті 298-4 цього Кодексу [1].

В свою чергу, ч. 4 ст. 219 КПК України передбачає, що строк досудового розслідування може бути продовжений у порядку,

передбаченому параграфом 4 глави 24 цього Кодексу [1].

Зокрема, строк досудового розслідування з дня повідомлення у вчиненні кримінального проступку (дізнання) може бути продовжено, якщо провадження неможливо закінчити внаслідок його складності.

При цьому, ч. 4 ст. 219 КПК України уточнено, що загальний строк досудового розслідування з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку може бути продовжено до одного місяця у наступних випадках:

– повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку, в тому числі у випадку, якщо підозрюваний не визнає вину;

– затримання особи в порядку, передбаченому частиною четвертою статті 298-2 КПК України;

– необхідності проведення додаткових слідчих (розшукових) дій;

– вчинення кримінального проступку неповнолітнім.

Водночас, відповідно до ч. 1 ст. 298-5 КПК України у разі необхідності проведення додаткових слідчих і розшукових дій строк дізнання може бути продовжений прокурором до тридцяти днів. Про продовження строку дізнання прокурор виносить постанову [1].

Із змісту наведеної вище статті вбачається, що прокурор виносить постанову про продовження строку дізнання, лише у випадку необхідності продовження такого строку для проведення додаткових слідчих і розшукових дій.

Однак, як ми зазначали вище, строк дізнання може бути продовжений також у випадку вчинення кримінального проступку неповнолітнім, невизнання особою своєї вини, затримання особи в порядку, передбаченому частиною четвертою статті 298-2 КПК України. При цьому, виходячи з процитованої частини 1 статті 298-5 КПК України, прокурор у таких випадках не зобов'язаний виносити відповідну постанову про продовження строків дізнання.

Окрім цього, бачимо неузгодженість між п. 1 ч. 4 ст. 219 КПК України, відповідно до якої строк дізнання може бути продовжений до одного місяця, та ч. 1 ст. 298-5 КПК України, згідно з якою такий строк може бути продовжений до тридцяти днів.

Вважаємо, що кримінальне процесуальне законодавство має бути чітке, доступне та однозначне у своєму застосуванні, а відтак має унеможливити будь-які неточності.

Враховуючи наведене, на нашу думку необхідно внести відповідні зміни у ч. 1 ст. 298-5 КПК України, узгодивши її із положеннями п. 1 ч. 4 ст. 219 КПК України, та виклавши ч. 1 ст. 298-5 КПК України у наступній редакції: «У випадках, передбачених пунктами 1 і 2 частини 3 статті 219 цього Кодексу строк дізнання може бути продовжений прокурором до одного місяця. Про продовження строку дізнання прокурор виносить постанову».

Окрім цього, виходячи із практики досудового розслідування кримінальних проступків, вважаємо за необхідне передбачити у чинному КПК України можливість продовження строків дізнання до двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку, у випадку неможливості його закінчення внаслідок особливої складності провадження. Заради уникнення можливих зловживань, гарантування дотримання прав осіб, яким повідомлено про підозру, таке продовження може здійснюватись слідчим суддею за клопотанням прокурора.

Висновки. Після трьох років функціонування інституту кримінальних проступків

недоліки і неточності, допущені законодавцем, уже потребують невідкладного вирішення, в тому числі і з метою недопущення неоднозначного тлумачення кримінального процесуального закону.

Зокрема, строки досудового розслідування кримінальних проступків, як і злочинів, розпочинаються та завершуються у порядку встановленому ч. 1 ст. 219 КПК України. При цьому, у статті проаналізовано ряд особливостей, притаманних строкам дізнання, як до повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку, так і після такого.

Зроблено висновки про необхідність встановлення дванадцятимісячного строку для досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо кримінального проступку до дня повідомлення особі про підозру, а також можливості продовження таких строків у разі особливої складності провадження.

Запропоновано внесення змін до ч. 1 ст. 298-5 КПК України, шляхом узгодження її із положеннями п. 1 ч. 4 ст. 219 КПК України.

Окрім цього, у статті автор прийшов до висновків про необхідність передбачити у чинному КПК України можливість продовження строків дізнання до двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України / Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 14.09.2023).
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод України / Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 14.09.2023).
3. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Ноймайстер проти Австрії» від 27.06.1968. URL: https://kyiv.gp.gov.ua/ua/documents.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=203538 (дата звернення: 14.09.2023).
4. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Хозе проти Нідерландів» від 22.05.1998. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58170> (дата звернення: 14.09.2023).
5. Кримінальний кодекс України / Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 14.09.2023).
6. Постанова Верховного Суду від 06.06.2023 у справі № 461/9707/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111431127> (дата звернення: 14.09.2023).
7. Ухвала Верховного Суду від 04.05.2022 у справі № 204/1781/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104191885> (дата звернення: 14.09.2023).
8. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22.11.2018 № 2617-VIII / Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text> (дата звернення: 14.09.2023).
9. Ухвала Верховного Суду від 28.12.2021 у справі № 489/3647/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102298187> (дата звернення: 14.09.2023).